

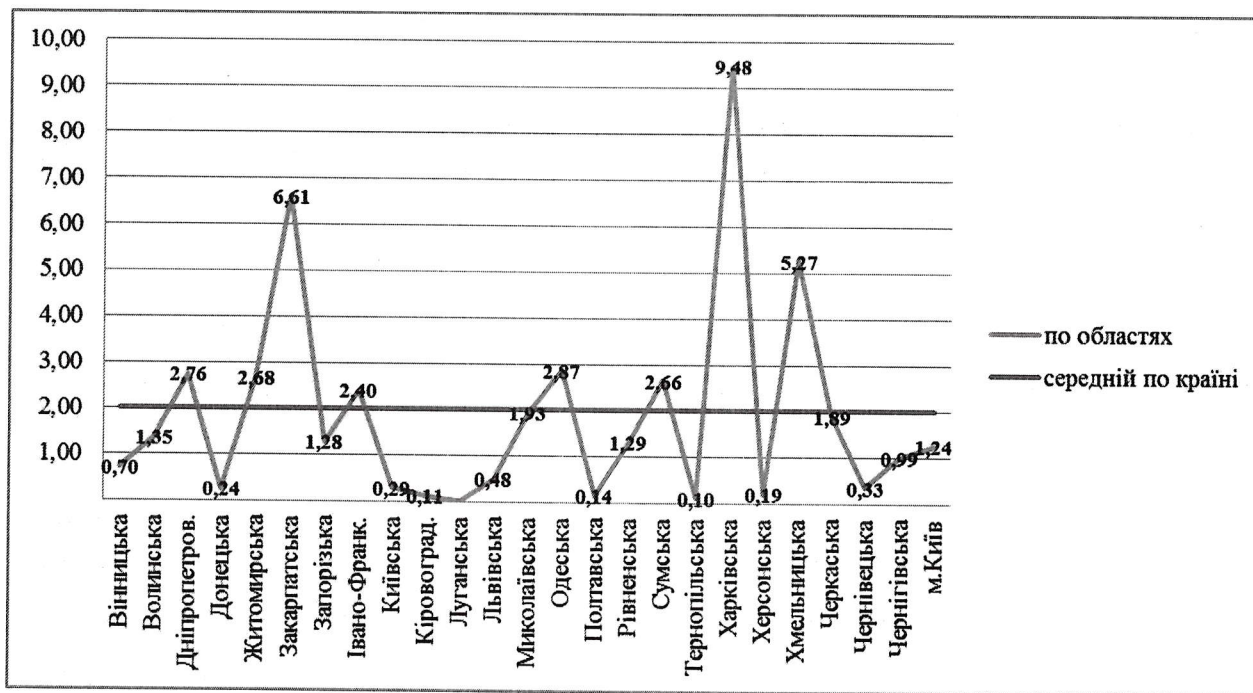
**Державна установа «Центр громадського здоров'я
Міністерства охорони здоров'я України»**

**Інформаційний бюлетень
про розповсюдженість шигел серед людей та в об'єктах
середовища життєдіяльності людини на території України
в 2019 році**

Київ 2020

Захворюваність населення країни на шигельози в 2019 році у порівнянні з минулим роком загалом зросла на 1,20%. Зареєстровано 845 випадків, 2,00 на 100 тисяч населення (2018 – 835 випадків, 1,97 на 100 тис. нас.). Захворювання реєструвалися на всіх адміністративних територіях, крім Луганської області, з інтенсивністю від 0,1 на 100 тис. населення в Тернопільській області до 9,48 на 100 тис. населення в Харківській. Діаграма 1.

Діаграма 1. Інтенсивність захворюваності на шигельози в розрізі регіонів в 2019 році (на 100 тис. населення)

Питома вага шигельозів в сумі гострих кишкових інфекцій (далі – ГКІ) в 2019 році становила 0,9% (2018 – 0,8%), а в сумі ГКІ з встановленою етіологією – 1,6% (2018 – 1,4%).

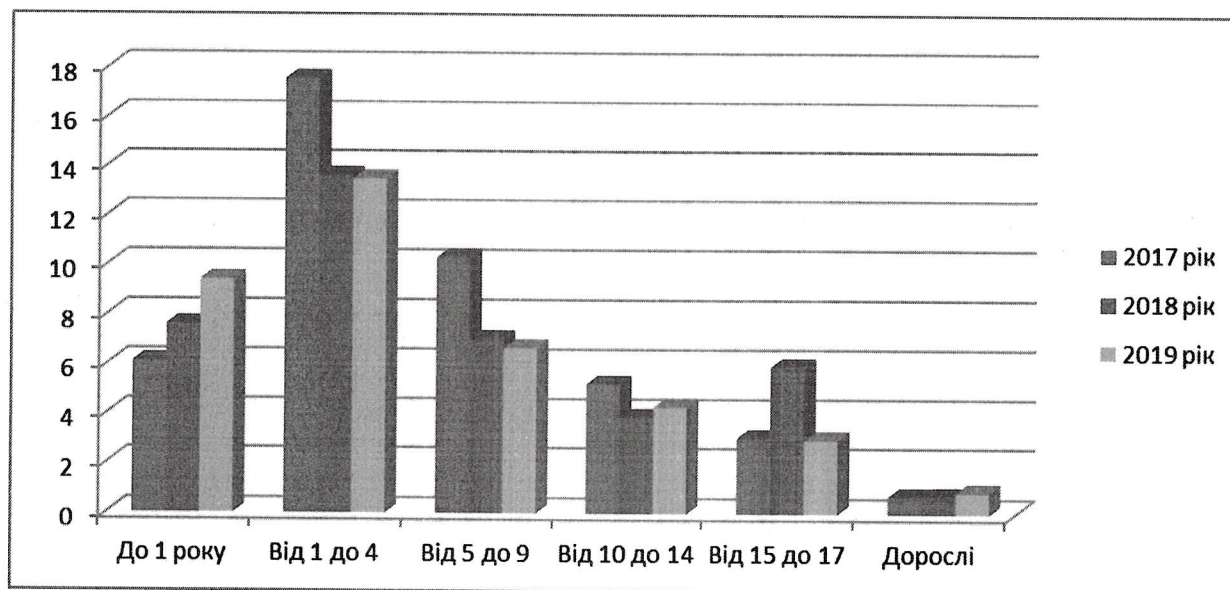
Зниження захворюваності відмічено в 11 областях, особливо значно в Донецькій області (на 89,69%), Миколаївській (на 8 випадків), Одеській (на 13,92%), Київській (на 8 випадків), Полтавській (на 5 випадків), Вінницькій (на 4 випадки), Чернігівській (на 4 випадки). Рівень захворюваності зріс на 13 адміністративних територіях. Зростання захворюваності на шигельоз відзначалося в Хмельницькій (на 86,11%), Дніпропетровській (на 39,06%), Сумській (на 22 випадки), Запорізькій (на 21 випадок), Черкаській (на 17 випадків), Житомирській (на 11 випадків), Івано-Франківській (на 11 випадків), Волинській (на 9 випадків) областях та в м. Київ (на 15 випадків).

У віковій структурі шигельозів, значну питому вагу становили діти до 17 років - 547 випадків, показник 7,19 на 100 тис. дитячого населення (2018 - 584 вип., 7,67 на 100 тис), що становить 64,7% від загального числа захворілих на шигельози (2018 – 69,9%). Захворюваність реєструвалася на всіх територіях за виключенням Луганської області, з коливаннями від 0,43 на 100 тис. дитячого населення у Полтавській області до 55,83 на 100 тис. в Харківській області.

Найвищі показники захворюваності шигельозами відзначалися серед дітей віком від 1 до 4 років 13,48 на 100 тис. населення відповідної вікової групи з коливаннями від 0,91 у Донецькій області до 130,07 в Харківській. Рівень захворюваності дітей до 1 року становив 9,40 на 100 тис. відповідної вікової групи з коливаннями від 3,65 в Дніпропетровській області до 83,94 в Харківській.

Показники захворюваності дитячого населення в деяких областях перевищували середній показник цієї вікової категорії по країні: Хмельницька область в 1,6 рази, Закарпатська – в 2 рази, Харківська – в 7,8 рази. Діаграма 2.

Діаграма 2. Рівні захворюваності на шигельози в Україні в розрізі вікових груп (2017-2019 роки)

Показник захворюваності дорослого населення підвищився на 18,73%, зареєстровано 298 випадків 0,86 на 100 тис. населення проти 251 (0,72) в 2018 році. Рівні захворюваності коливалися від 0,09 на 100 тис. дорослого населення в Полтавській області до 3,87 в Хмельницькій області.

Рівні захворюваності дорослого населення в ряді областей перевищували середній показник в країні, а саме Сумська область в 2,9 разів, Закарпатська і Хмельницька області – в 4,5 разів.

Не реєструвалися випадки шигельозів серед дорослого населення в Кіровоградській, Луганській, Тернопільській, Херсонській та Чернівецькій областях.

Міське населення хворіло у 2,9 рази частіше, ніж сільське. Зареєстровано 631 випадок, 2,17 на 100 тис. міського населення, проти 214 випадків, 1,64 на 100 тис. сільського населення. Захворюваність міського населення в порівнянні з 2018 роком збільшилась на 11,48%, а сільського населення зменшилась на 20,45%.

Значно перевищено середній рівень захворюваності сільського населення у Миколаївській, Черкаській, Дніпропетровській, Хмельницькій, Закарпатській, Харківській областях від 1,5 до 5,1 разів.

Показник захворюваності сільського населення коливався від 0,26 на 100 тис. сільського населення в Донецькій до 8,48 в Харківській областях.

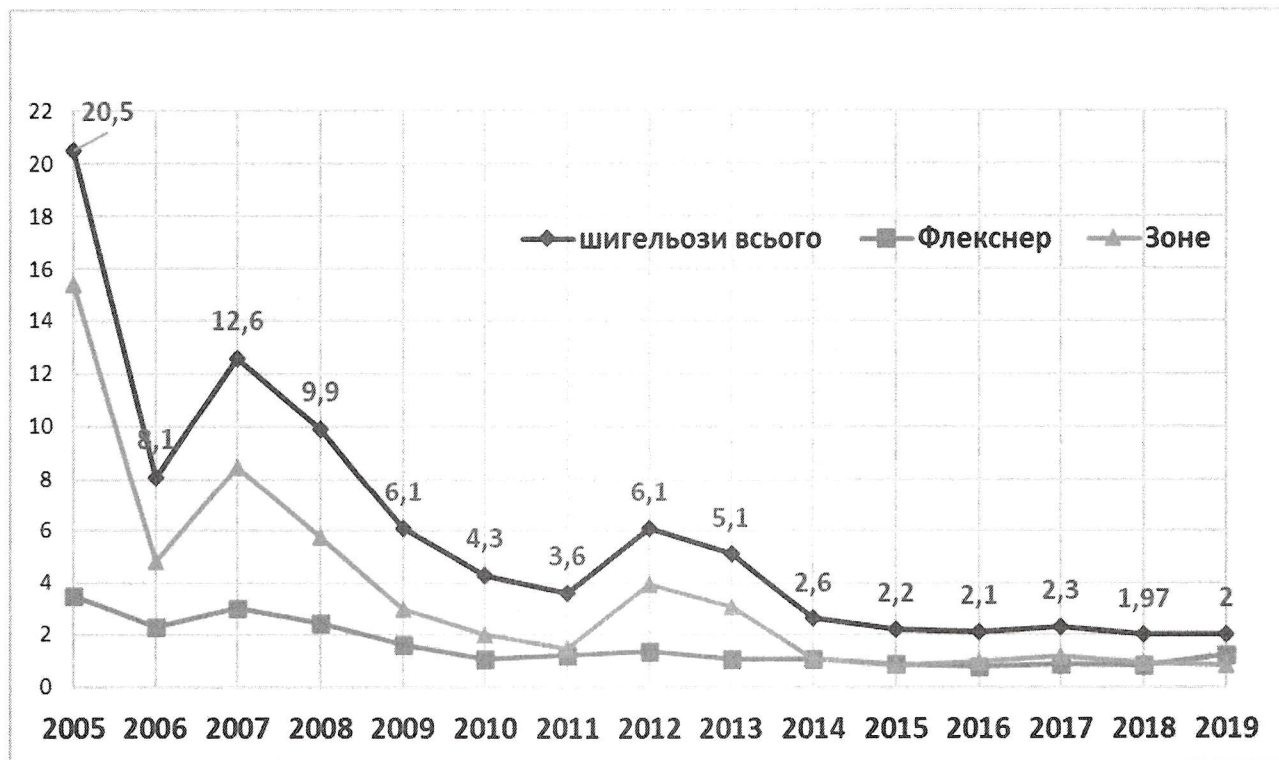
Не реєструвалися випадки захворювань серед сільського населення в Київській, Луганській, Львівській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Чернігівській областях та м. Київ.

В 2019 році зареєстровано 4 спалахи шигельозів, по одному в Дніпропетровській (*Sh.Flexneri* 2a), Запорізькій (*Sh.Flexneri* 2b), Одеській (*Sh.Flexneri* 4b) та Сумській (*Sh.Sonnei*) областях (2018р. - 2 спалахи, викликаних *Sh.Sonnei*, по 1 в Донецькій та Сумській областях). Питома вага захворювань за рахунок спалахів становила 11,7% (2018 – 10,5%).

Питома вага бактеріологічно підтверджених випадків шигельозів склала 90,8% (2018 рік – 89%). Показник бактеріологічно підтверджених випадків коливався від (69% в Одеській області до 100% у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях).

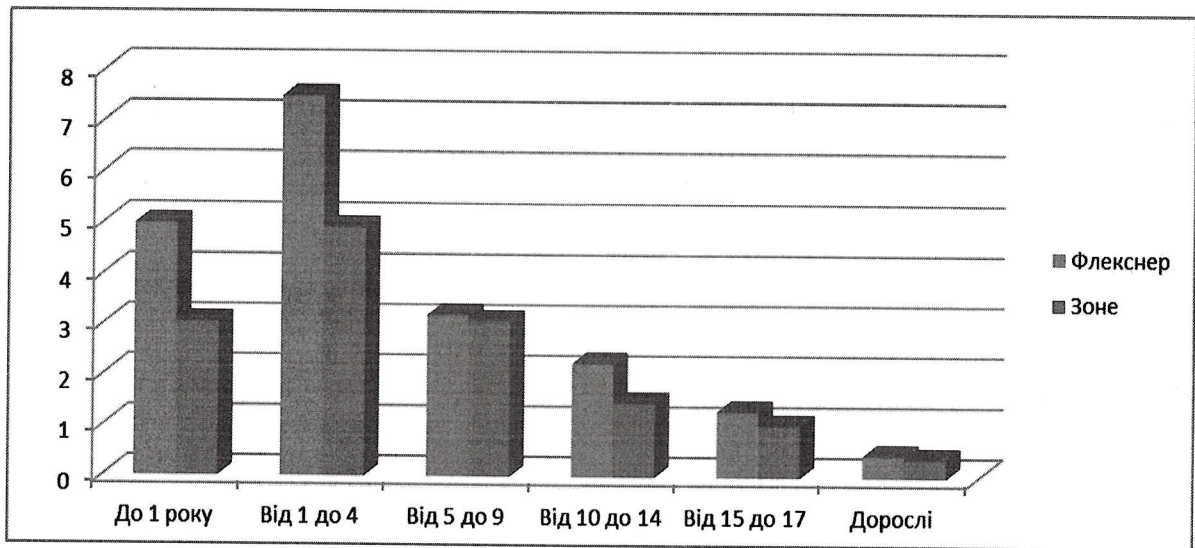
В 2019 році, показники захворюваності на шигельоз Флекснера перевищили шигельоз Зоне і становили 1,02 на 100 тис. населення та 0,79 відповідно (у 2018 році 0,83 – 0,92). Діаграма 3.

Діаграма 3. Динаміка захворюваності на шигельози в Україні (2005-2019 роки)

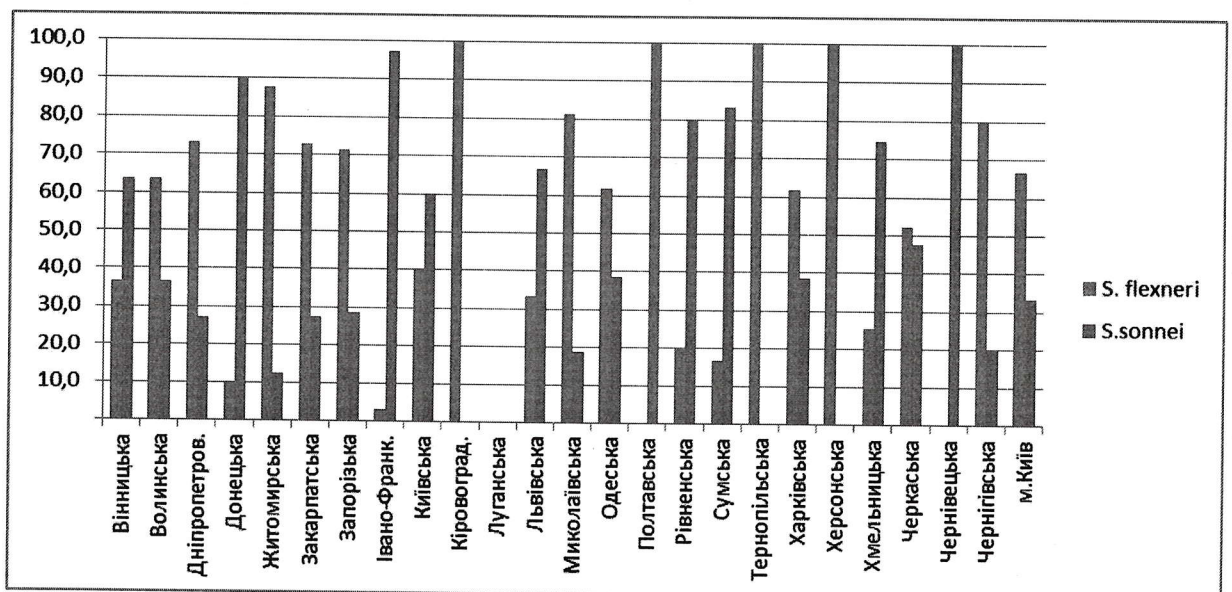
Шигельоз Флекснера переважав серед дітей всіх вікових груп, а найбільше серед дітей до 4 років (7,49 на 100 тис. населення шигельозів Флекснера проти 4,90 на 100 тис. населення шигельозів Зоне), в групі від 5 до 9 років рівень захворюваності практично зрівнявся. Діаграма 4.

Діаграма 4. Рівні захворюваності на шигельози Флекснера та Зоне в Україні в розрізі вікових груп (2019)

За даними галузевої звітності у 2019 році лабораторіями закладів охорони здоров'я від хворих на ГКІ було виділено 767 штамів шигел (2017 рік - 854, 2018 рік - 743). Питома вага шигел Зоне - 43,7% (2017 рік - 56,9, 2018 рік - 52,8 %), які виділялися у всіх регіонах країни крім Кіровоградської, Луганської та Тернопільської та Херсонської областей з коливаннями від 12,5% у Житомирській області до 100% в Полтавській та Чернівецькій областях. Діаграма 5.

Діаграма 5. Етіологічна структура шигельозів (%) в розрізі регіонів в 2019 році

Шигели Флекснера 56,3% (2017 рік - 43,1%, 2018 рік - 47,2%), були виділені в більшості регіонів країни, крім Луганської, Полтавської та Чернівецької областей, з коливаннями від 3% в Івано-Франківській до 100% у Кіровоградській, Тернопільській та Херсонській областях.

Не зареєстровано випадків шигельозів, викликаних *S. boydii* (останній випадок в 2009 році - *S. boydii* серовар 11-18, в Донецькій області) та випадків, викликаних *S. dysenteriae* сероварів 1-2, 3-12, (останній випадок в 2005 році - *S. dysenteriae*, серовар 3, м. Київ).

Серед шигел Зоне найпоширенішими у країні були біовари Ік та ІІd (в 2017 році – біовари Іa та ІІd, в 2018 році – біовари Іa та ІІd). Біовар Ік становив 34,6% (2017 рік – 19,5%, 2018 рік – 25,3%), який було ідентифіковано в 11 регіонах країни з коливаннями від 4% у Хмельницькій області до 83,3% в Одеській області.

На другому місці за частотою - біовар ІІd – 27,2% (2017 – 44,4%, 2018 – 31,4%). Даний біовар зустрічався у 14 регіонах країни, з коливаннями від 1,2% у Харківській до 100% у Вінницькій, Рівненській, Чернівецькій та Чернігівській областях.

Третє місце посідає біовар Іa – 11% (2017 рік – 21%, 2018 рік – 35,2%), який було ідентифіковано в 12 регіонах країни з частотою від 3,1% в Івано-Франківській до 45,5% у Черкаській областях. З решти біоварів шигел Зоне, як і в минулі роки, найчастіше виявляються біовари ІІg та ІІL.

Найбільш різноманітний спектр біоварів шигел Зоне, які були ізольовані від хворих, спостерігався в Харківській (7), Дніпропетровській (6), Хмельницькій (4) областях.

Серед шигел Флекснера, ізольованих від хворих, домінуючим залишився серовар 2a, питома вага 72,5% (2017 рік – 87%, 2018 рік – 79,2%). Даний серовар зустрічався в 14 регіонах країни та м. Київ, за виключенням Вінницької, Волинської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Луганської, Полтавської, Сумської, Херсонської, Чернівецької областей, з частотою від 17,6% у Хмельницькій області до 100% у Донецькій, Кіровоградській, Рівненській та Тернопільській областях. Шигели Флекснера серовару 2a є найпоширенішими у країні.

З решти сероварів шигел Флекснера найчастіше виявлялись: 1a, 1b, 2b. Найбільший спектр сероварів шигел Флекснера виявлено в Хмельницькій (5), Дніпропетровській (4), Житомирській (4), Запорізькій (3), Миколаївській (3), Чернігівській (3) областях та м. Київ (3).

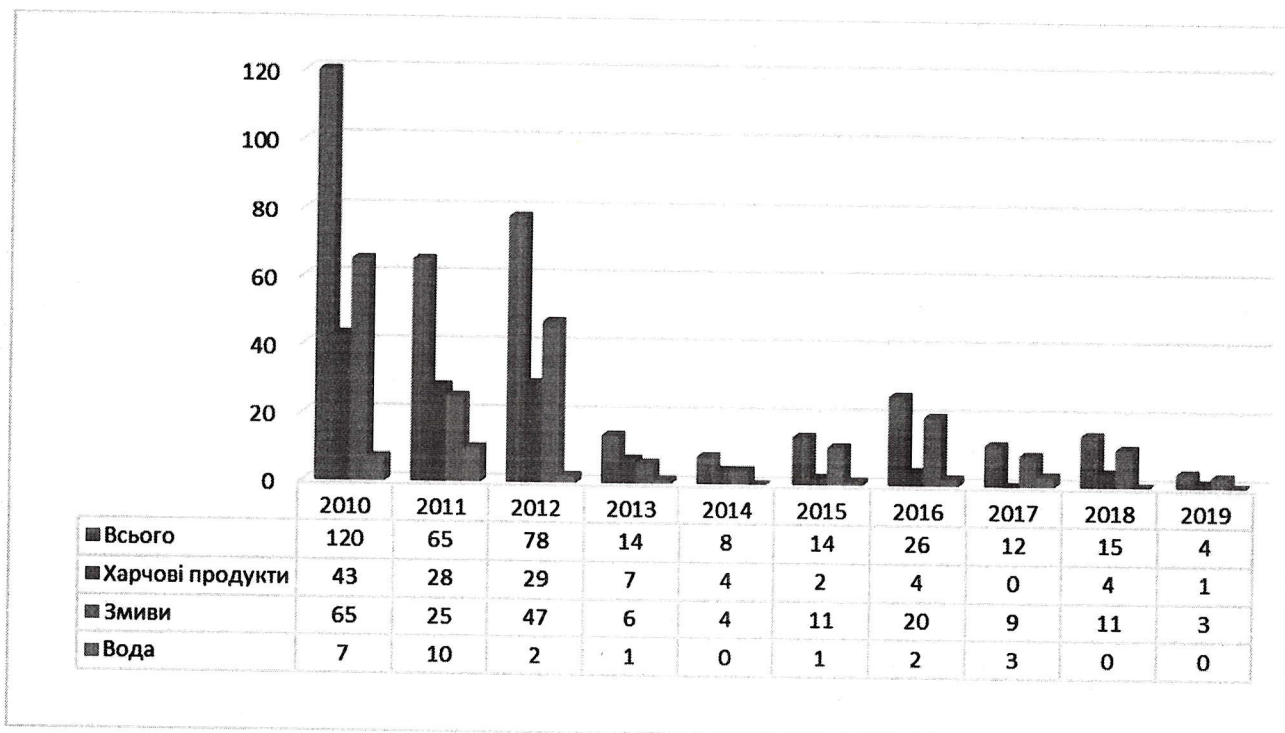
Збудники дизентерії, особливо шигели Зоне, відрізняються високою виживаністю у зовнішньому середовищі. Залежно від зовнішніх умов вони зберігають свої біологічні властивості від 3-4 діб до 1-2 місяців, а в ряді випадків до 3-4 місяці і навіть більше. При сприятливих умовах шигели здатні до розмноження в харчових продуктах (салати, вінегрети, варені м'ясо, риба, фарші, молоко та молочні продукти, компоти і киселі тощо).

Факторами передачі збудника можуть виступати немиті руки, інфіковані предмети побуту, харчові продукти (особливо молочні) і вода. Враховуючи зазначене відбір та дослідження проб з об'єктів середовища життєдіяльності людини (далі – СЖЛ) у вогнищах шигельозів має значення для пошуку та підтвердження шляхів передачі інфекції.

Між тим звертає на себе увагу різке зменшення кількості штамів шигел, виділених з об'єктів СЖЛ починаючи з 2013 року, що може свідчити про

незадовільну роботу щодо пошуку факторів передачі інфекції у вогнищах шигельозів. Діаграма 6.

Діаграма 6. Кількість штамів шигел виділених з об'єктів середовища життєдіяльності людини (2010-2019)

Аналізуючи дані попередніх років, слід зазначити, що питома вага шигел Зоне та Флекснера виділених з об'єктів СЖЛ завжди коливалась в невеликих межах. В 2017 році питома вага цих збудників була рівною (50% на 50% відповідно). В 2018 році – з переважанням шигел Зоне, а в 2019 році - шигел Флекснера.

В 2019 році з об'єктів СЖЛ виділено лише 4 штама шигел в Дніпропетровській області (2017 рік - 12 штамів в 4 областях, 2018 рік – 15 штамів в 5 областях). Три з них були ідентифіковані як шигели Флекснера, в тому числі 2 з них належали до серовару 1а, один – до серовару 2а. 1 штама був ідентифікований як шигела Зоне, біовар III.

Всі 3 штами шигел Флекснера були виділені із змивів з об'єктів СЖЛ (2017 рік – 9 культур (6 шигел Флекснера: 4 в Дніпропетровській і 2 в Хмельницькій областях та 3 шигели Зоне в Хмельницькій області), 2018 рік – 11 культур (6 шигел Флекснера: 2 в Дніпропетровській, 3 в Донецькій, 1 в Закарпатській областях та 5 шигел Зоне – 4 в Донецькій і 1 в Хмельницькій областях).

Штама шигели Зоне був виділений з проб харчових продуктів. При дослідженні харчових продуктів в 2017 році шигели не виділялись, а в 2018 році зареєстровано 4 випадки виділення шигел з харчових продуктів (3 шигели Зоне в Донецькій і Хмельницькій областях та 1 шигела Флекснера в Івано-Франківській області).

Останні 2 роки безрезультатними є дослідження проб води на наявність збудників шигельозів.

Інформація, отримана при виконанні лабораторних досліджень, використовується клініцистами для обґрунтування діагностичних та клінічних рішень, а епідеміологами та гігієністами для планування та проведення цілеспрямованого комплексу профілактичних та протиепідемічних заходів. Тому вкрай важливо забезпечити та гарантувати якість та достовірність лабораторних досліджень.

З метою зовнішнього контролю якості до лабораторних центрів МОЗ України надійшло протягом 2019 року – 188 штамів шигел. Не підтверджено 1,6%, в тому числі невірно визначена родова належність в 66,7 %, що свідчить про серйозні недоліки в лабораторній діагностиці, можливо, частково обумовлені незадовільною якістю поживних середовищ, діагностичних препаратів, а також відсутністю або незадовільним функціонуванням системи управління якістю в лабораторіях.

Нагадуємо, що до ДУ «ЦГЗ МОЗ України» необхідно надсилати на підтвердження штами, виділені при виникненні епідемічних ускладнень (від хворих, носіїв та з об'єктів середовища життєдіяльності людини), всі штами шигел дизентерії 1-10, шигели Бойда, культури, у яких ускладнене серологічне типування, штами стійкі до дезінфекційних засобів, а також штами, які мають множинну стійкість до антибіотиків.

Інформаційний бюлетень про розповсюдженість шигел серед людей та в об'єктах середовища життєдіяльності людини на території України у 2019 році підготовлений на основі даних державної статистичної (ф.2) та галузевої звітності (ф. 40-здоров.)

Виконавці: Глушкевич Т.Г. ,
Ставська А.Л.